

Utjecaj religioznosti na životne ciljeve mladih kao preventivni faktor socijalnog isključivanja

Amra Imamović

O. Š. "Fatima Gunić", Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Rezime

Cilj ovog rada jeste istražiti utjecaj religioznosti na životne ciljeve mladih. Religioznost i religiozni razvoj dio su ukupnog psihološkog okvira i nisu odvojeni od cjeline osobnog razvoja, tako da je potrebno i insistirati na njihovoj usklađenosti s ukupnim razvojem.

Pored naglašavanja psihološkog okvira za stvaranje uvida u sliku o utjecaju religioznosti na životne ciljeve kod mladih, treba imati u vidu i to da su mladi ljudi ogledalo sredine u kojoj žive. Stvarnost u kojoj žive, karakteristike društveno-kulturološkog ambijenta, bitno određuju njihovo životno usmjerenje.

Nakon sumiranja rezultata istraživanja došlo se do zaključka da 23,6% mladih ljudi na ispitanom uzorku potvrđuje situiranost u prostoru neosvijestjenih životnih ciljeva; 43,6% imaju djelimično jasno izgrađene životne ciljeve, dok 32,6% ispitanika ima jasno izgrađene životne ciljeve što je u suprotnosti s postavljenom hipotezom.

Na osnovu dobijenih rezultata možemo zaključiti da religija ima pozitivan utjecaj na životna usmjerenja mladih te da se putem internalizacije religijskih principa može preventivno djelovati na socijalno isključivanje mladih.

Ključne riječi: mladi ljudi, religioznost, religiozni razvoj, socijalno isključivanje, društveno- kulturološki ambijent.

Uvod

MLADOST JE PO SVOJOJ PRIRODI jedno vrlo složeno, dinamično i krucijalno razdoblje u životu svakog pojedinca. U ovom periodu mladi, distancirajući se od roditeljskog autoriteta, pokušavaju izgraditi vlastiti identitet i postići samoaktualizaciju. Događa se i razlučivanje na pojedince koji drže do visokih moralnih načela i na one koji ostaju na konvencionalnoj ravni, dakle poslušnosti, pokornosti, konformizmu, ili bez formiranog osjećanja osobne odgovornosti.

Živimo u vremenu koje je, između ostalog, prepoznatljivo po brzim društvenim procesima i promjenama, usljed kojih dolazi do sve složenijih raslojavanja na različite životne dobi. U današnjoj literaturi uvriježio se pojam mladih koji u sebi integrira tri kategorije: predadolescencija, adolescencija i mladi.

U predadolescenciji se ostvaruje psihofizički identitet, društveni je identitet sadržajni proces adolescencije, a cjelovita integracija u aktivni društveni život događa se za vrijeme mladosti (Mandarić, 1999: 33).

Prvi dio u okviru teorijske elaboracije problema razvija govor o društveno-kulturalnom kontekstu ovovremenog življenja mladosti koji bitno utječe na životna usmjerenja mladih, bez ambicija da ćemo u potpunosti oslikati vrijeme odrastanja mladog čovjeka.

U empirijskom istraživačkom programu formuliran je cilj istraživanja kao nastojanje da se istraži utjecaj religioznosti na životne ciljeve mladih.

Istraživanje je orijentirano hipotezom PH: Na ljestvici životnih vrijednosti mladi pokazuju prezentizam, redukcionizam i zatvorenost u 'duhovnom vakuumu'.

Razumijevanje dobivenih rezultata prilog je nastojanjima da se bitnije sagleda koliki utjecaj ima religioznost na životna usmjerenja mladih.

Teorijska elaboracija problema

Društveno-kulturalni kontekst ovovremenog življenja mladosti

Nije lahko proniknuti ko su mladi, šta u sebi nose, koja su njihova stvarna osjećanja i koje su njihove životne težnje. Često se iza burnog smijeha, neodgovornog ponašanja, neobičnog oblačenja, neizanteresiranosti za rad i učenje krije nesigurna, bojažljiva, ranjena i frustrirana mlada osoba. Upravo u periodu mladosti događa se razlučivanje na pojedince koji drže do visokih moralnih načela i na one koji ostaju na konvencionalnoj ravni, dakle, poslušnosti, pokornosti, konformizmu ili bez formiranog osjećanja osobne odgovornosti.

U tom jednom veoma kompleksnom životnom razdoblju mlada osoba pokušava razriješiti temeljnu krizu: formiranje vlastitog identiteta ili odgovora na pitanje: Ko sam ja?, te postići samoaktualizaciju od čega je neodvojiva religiozna dimenzija. U procesu oblikovanja identiteta mladima je od posebne važnosti pronaći odgovor na pitanje životnog smisla i životnih ciljeva.

Vrijeme odrastanja mladog čovjeka uveliko je obilježeno strukturalnim i kulturalnim pluralizmom.¹ Nesumnjivo, pluralizam nudi mladoj osobi mogućnost više, ali na koji način utemeljen pluralizam može pomoći mladoj osobi u kvalitetnijem susretanju sa stvarnošću?

Ako se pluralnost kao okvir za podršku različitostima temelji na neupitnom etičkom zajedništvu, onda je nužno i hitno ponovno utemeljenje pluralizma, pri čemu religije ne smiju biti zaobidene, jer su religije uvijek bile izraz univerzalnosti.

Ona odgojna nakana koja nema ambiciju da asimilira drugoga i drugačijeg, a koji se istovremeno ne povlači pred raznovršnošću pluralnog, koji ne slijedi indiferentnost kao bolećivo suočavanje s pluralnim, može pomoći mladoj osobi u kvalitetnijem susretanju sa stvarnošću. Neminovno je susretanje mladog čovjeka s drugima koji ga okružuju, s vlastitom situacijom u kojoj se nalazi ili se može naći. Posljedica razuđene ponude: počesto je mlada osoba koja se naučila

¹ "Pluralizam koji predstavlja temeljni neuništivi ustroj zajedničke demokratskoliberalne biti naše sadašnjosti razvio se iz nemogućnosti da se u društvu pronađe normativno jedinstvo etičkoreligiozne naravi, ne mogavši istovremeno biti bez zajedničkih parametara" (Rosana, 2000: 114).

dobro prilagođavati u različitim situacijama istovremeno nekompetentna za trajniju i bitniju identifikaciju.

Pluralizam različitih ponuda odgaja mlade za tzv. kulturni nomadizam, nudeći mu društveni identitet kao surogat za vlastiti identitet (Mandarić, 1999: 36).

Mladima se kontinuirano nude i promoviraju nove potrebe koje nužno iziskuju nove želje za koje društvo ne osigurava uvjete ostvarenja. Produkt toga jeste pojava dezorijentacije i različitih oblika frustracije, koje su ujedno predispozicija za pojavu različitih oblika rizičnih ponašanja koja dovode do socijalnog isključivanja mladih.

Očito, mladi kod nas integrirani su u postojeći dominantni vrijednosni sistem pluralnog (zapadnoevropskog) društva. Kako po svojoj konstitutivnoj osi potreba za religioznošću znači unutarnju kombinaciju afektivnog i konativnog, prije svega, onda ovakva brzopoteznost nije plodan kontekst ni za osjećajnost a ni za doživljaj zajednice kao prostora unutar kojega se i događa svaka akcija. Današnje savremeno društvo trpi od gubitka afektivne dimenzije.

Danas je prilično proširena kultura ravnodušnosti (eng. *coolness*) koja svoje žrtve nalazi upravo među mladima, tako da je engleska riječ cool (hladnokrvan, ravnodušan) u mladenačkom žargonu poprimila značenje nečeg dobrog ("To je cool!" – To je izvrsno!). Naspram kulture ravnodušnosti, koja je, zapravo, oblik odbrambenog mehanizma, mladima treba pokazati put saosjećanja za drugoga, koji se također može izraziti jednom engleskom riječju, ali latinskoga korijena – *compassion* (strpljenje, sućut). Mladim ljudima treba pokazati da je povlačenje u prividno ravnodušni ego i nedopuštanje da nas dodirne tuđa potreba, zapravo, duševni program u nuždi, odbrambeni mehanizam i signal duboke unutarne nesigurnosti. Treba im pokazati da pokazivanje i iskazivanje saosjećanja zahtijeva daleko više hrabrosti nego ravnodušnost (Filipović, 2007: 121–122).

Komunitarni aspekt nastajanja potrebe za religioznošću ozbiljno je uzdrman. I ne samo to: mladi ljudi osjećaju nepovjerenje u institucije društva, ali i religijske. Institucija ne daje sigurnost, ne ulijeva pouzdanje, jer su ljudi koji je predstavljaju dvolični, rade za svoj interes. Konstrukt zarotirane religije² (Kahteran, 2003: 43) dijelom je eksplorativan za

² Kahteran (2003: 43) smatra da je bez određenog oblika islamske intelektualne ih-sani-tradicije sam islam izložen opasnosti postajanja ideologijom lišenom duhovne

prethodno: kad god se desi da se iskustvo i potpunost življenja svoje tradicije, intelektualna zamašnost njena razumijevanja, svede na ideologiju, onda tradicija više nema sposobnost da pročisti ljudsko srce, već se njena funkcija svodi na to da opravda krajnje ovozemaljska stremljenja uskih interesnih krugova.

Mlada osoba traži hrabrost, pravednost, osjetljivost za nehumano u postupku, a kada se dogodi da takvo što pronade, identificira se s protagonistom kvaliteta. Odsustvo identifikacijskih uzora u ovom burnom formativnom periodu može dodatno usložniti ishode razvoja. U islamu se snažno odgaja paradigmatički uzor Vjerovjesnika, a. s. Prirodu Muhammeda, a. s., sam je Bog duhovno isprofilirao do njena čudorednog savršenstva, kako bi mogla biti uzorni prvolik za svako buduće stvaranje. Njena duhovna njega pretrpjela je osobit božanski odgoj i duhovni rast pod budnom božanskom pažnjom, pažnjom koja na poseban način zrači iz podataka Objave, ali i iz poslaničke Predaje, koja zaradi tog i takvog odgoja poslaničku prirodu i odgoj oslovljava naljepšom od svih (Hafizović, 1996: 160).

Ne možemo a da se ne osvrnemo na to da u ovom vremenu mladom čovjeku nedostaje snaga identifikacijskih uzora i da se ta činjenica itekako projicira u prostore i same potrebe za religioznošću. Mladi ljudi očekuju od autoriteta vjere ne apologetsku teološku misao i djelovanje, već svjedočenje vjere kroza sve što psihofizička čula mogu dohvatiti, produbljenost, vjerodostojnost, skromnu pažnju prema svakoj i najmanjoj činjenici vjere. Očekuju nadnesenu podršku rastu svoje osobe u kojoj je duhovnost aspekt, kompetenciju da ono što se zna (ili samo izgovara!?) prenese u život.

Većina socioloških istraživanja provedenih među mladima pokazuju porast religioznosti, ali ne i crkvenosti (Mandarić, 2000:175). Implikacije su direktne: bez zajednice dolazi do dezintegracije i samog pojedinca! I sama porodica postala je mjestom funkcionalnih odnosa, a ne mjesto istinskog susretanja.

Kod mladih je sve naglašenija potreba za ličnim, slobodnim življenjem vjere, odnosno za duševno emocionalno, moralno i intelektualno zrelijom i punoljetnijom vjerom, oslobođenom od fenomenalističkog i normativističkog tumačenja.

učinkovitosti, a njegovo središnje učenje *La ilahe illallah* svedeno je na pusti slogan.

Mladi žele reći da odgovorno i dinamično življenje vjere u savremenom svijetu nije moguće, kako to nerijetko misle ultrakonzervativni mislioci širom svijeta u starim i potrošenim dogmatskim učenjima i tradicionalnim tumačenjima, već u vlastitoj intelektualno posredovanoj i življenoj vjeri. Ovakvi zahtjevi mladih ostaju još uvijek puka teorija, koja nikako da se afirmira u praksi. Krajnje je vrijeme da odgajatelji u vjeri, u krajnje naglašenoj individualnoj vjeri danas, vide ne samo neku nastranu pojavu već i veliku prednost i šansu, kako za one s kojima rade, tako i za sebe, budući da novi mentalitet mladih generacija, kao u ostalom i sve druge pojave, ima svoje dobre i loše strane. Dobra strana novog mentaliteta ogleda se upravo u potrebi mladih ljudi za ličnim, slobodnim življenjem vjere. Mladi ne žele formalističko i normativističko tumačenje vjere.

Upravo u ovakvom pristupu mladih religiji, vjerski pedagozi trebali bi vidjeti šansu i za sebe i za one s kojima rade u odgojno-obrazovnom procesu. Odgajatelji u vjeri trebali bi imati više sluha za promijenjenu, neartikuliranu difuznu religioznost koja je nakon svih ponižavanja utemeljena u vlastitoj slobodi.

Naravno, osim dobre strane novog mentaliteta, postoji i loša strana. Mladim ljudima treba objasniti da, pored pozitivnih strana, novi mentalitet posjeduje i onu mračnu stranu. Osamljenost u svijetu najsavršenijih komunikacijskih tehnologija, porast sebičnosti i bijeg u narcizam vjerovatno će sve više dovesti u pitanje budući razvoj svijeta u znaku individualizma i pluralizma, ali i zadobijanja životnog smisla i ostvarenja životnih ciljeva. Zato mlade ljude treba polahko vraćati tradiciji s kojom je jedino moguće prevazići jaz između slobode i životnog smisla. Mladima treba objasniti da krizu vlastitog identiteta ne mogu prevazići bez tradicije.

Zašto je važno mlade vratiti tradiciji?

Prosto zato što je čovjek po svojoj prirodi biće pripadanja. Pripadanje, psihološki gledano, jeste osnovni uvjet socijalizacije jedne osobe, a bez zdrave socijalizacije nije moguć normalan duhovni i psihički razvoj čovjeka. Zbog toga će islamski učenjaci reći da pripadanje i stalno vraćanje predstavljaju kulturološku bit islamske tradicije. Uostalom, islam i obredoslovlje imaju osnovnu zadaću da čovjeka stalno vežu za Boga kao svojega izvora i utoka.

Međutim, da bi islamska tradicija bila učinkovita, potrebno je Riječ Božiju na jedan suptilan način približiti savremenom čovjeku, oživotvoriti je i predstaviti kao živo tkivo koje pulsira našim životom. Jednostavno rečeno, Svetu knjigu treba skloniti s rafa, gdje je stajala kao mrtvi kapital – potrebno ju je vratiti u život.

Nije potrebno isključivo insistirati na normativnoj slici svijeta, na formalizmu, na istrošenim i davno prevaziđenim tumačenjima religioznog; treba dati više prostora za iskazivanje vlastitog doživljavanja ili percepcije religijskog.

Neefikasno prenošenje Božije poruke u današnjem svijetu ima svoje korijene i u neprilagođenosti jezika.

Smisao i sadržaj vjere treba ljudima protumačiti na njima shvatljivom govoru; Božiju poruku treba ljudima situirati u ovo vrijeme, u ove prilike i potrebe.

Objasniti kako proživjeti bilo koju religiju u punini znači proživjeti sve religije, a ne postoji ništa ispraznije ili, čak, pogubnije od stvaranja sinkretizma iz raznovrsnih religija uz pozivanje na univerzalnost, dok se ne radi ni o čemu drugom doli o razaranju objavljenih formi koje samo čine mogućom težnju onog relativnog k onom apsolutnom, težnju čovjeka ka Bogu.

Religijski odgoj mladima može pomoći tako što će Univerzalnu Poruku predstaviti kao utočište, kao pomoć da mladi ljudi lakše pronađu svoje životne ciljeve i da daju smisao svom životu.³

Savremena znanost legitimira se kompetentnošću reagiranja u svakodnevnom životu i u toj logici fundirano je akcijsko istraživanje kojem je cilj, na temelju istraživačkih rezultata, intervenirati u praksi; čineći je boljom. Cilj nam je da dobijeni rezultati istraživanja utjecaja religioznosti na životne ciljeve kod mladih budu ugrađeni u karakter religiozne odgojne ponude. Smatramo to prilogom procesu istraživačkog promišljanja u religijskoj pedagogiji.

³ Zanimljiva su za pedagogiju znanstvenoistraživački inspirativna saznanja o “ni od kog predviđenom postmodernom religijskom revivalu kao pojavi razočaranosti neuspjelim i nerealiziranim obećanjima i mitovima modernosti: prosvjed protiv pretjerane svjetovnosti svijeta i prosvjed protiv religijskih institucija koje su otišle (pre)daleko u kompromisima s tom i takvom svjetovnošću” (Jukić, prema: Tadić, 2008: 74).

Metodologija istraživačkog projekta

Cilj istraživanja

Naime, želi se utvrditi da li religioznost pomaže mladoj osobi pri pravilnom izboru životnih ciljeva. Smatramo pitanje životnog smisla i pozitivnog usmjerenja životnih ciljeva “privilegiranim prostorom” religijsko-pedagoškog angažiranja, u smislu orijentira za planiranje i osmišljavanje ponude odgoja u vjeri i korisnom povratnom informacijom o dometima i ograničenjima postojećih formi religijske edukacije.

Cilj istraživanja jeste otkriti utjecaj religioznosti na životne ciljeve mladih ljudi kao pozadinu orijentira oblikovanja religijsko-pedagoške ponude.

Hipoteza istraživanja

U skladu s ciljem rada, postavljena je istraživačka hipoteza:

Na ljestvici životnih vrijednosti mladi pokazuju prezentizam, redukcionizam i zatvorenost u ‘duhovnom vakuumu’.

Instrumenti istraživanja

Upitnik se sastojao od liste sociodemografskih podataka: spol, stručna sprema roditelja, školski uspjeh ostvaren na polugodištu, vladanje na polugodištu.

U istraživanju je korištena standardizirana Franklova ljestvica životnih ciljeva jer je kontekstualno i relacijski relevantna za ovo istraživanje.

Anketni upitnik sadržavao je ukupno 20 pitanja, koja se odnose na ljestvicu životnih ciljeva. Kao kriterij varijable u ponuđenim nizovima kod ljestvice životnih ciljeva ponuđen je upitnik sa sedam kriterijskih pitanja (ITEM-a)

Uzorak istraživanja:

Uzorak na kojem je izvršena analiza sačinjavalo je 250 učenika II razreda srednje škole, 152 mladića i 98 djevojaka.

Detaljnije informacije o uzorku predstavljene su u tabeli 1:

Tabela 1. Prikaz uzorka s obzirom na: spol, godinu rođenja, starost, stručnu spremu roditelja, školski uspjeh i vladanje na polugodištu

	Spol	Godina rođenja	Starost	SSROD	ŠUPOL	VLDPOL
Valid	250	250	250	250	250	250
Missing	0	0	0	0	0	0
Mean	1,39	1991, 09	16,68	2,38	3,08	4,47

Legenda:

SSROD – stručna sprema roditelja

ŠPOL – školski uspjeh na polugodištu

VLDPOL – vladanje na polugodištu

Iz dobijenih rezultata možemo konstatirati sljedeće: vrijednost parametara aritmetičke sredine koji iznosi 1,39 u ovom slučaju govori o spolnoj pripadnosti uzorka i ukazuje da je zastupljenost ispitanika muškog spola u odnosu na ženski spol veći. Ispitanika muškog spola bilo je 152 ili 60,8%, a ispitanika ženskog spola bilo je 98 ili 39,2%.

Uvidom u godinu rođenja vidimo da je prosječna vrijednost 1991. godište, odnosno da ispitanici naginju ka 17 godina starosti.

Vrijednost aritmetičke sredine kod školskog uspjeha na polugodištu govori da se radi o dobrom uspjehu (3,08). Vladanje ispitanika ima tendenciju od vrlo dobrog ka primjerenom (4,47), stručna sprema roditelja nešto je iznad srednje stručne spreme (2,30).

Rezultati istraživanja i njihova interpretacija

PH: Na ljestvici životnih vrijednosti mladi pokazuju prezentizam, redukcionizam i zatvorenost u 'duhovnom vakuumu'.

Tabela 2. Deskriptivna statistika za ljestvicu životnih ciljeva

	N	Minimum	Maksimum	M	S.D.
Ukupni rezultati na ljestvici životnih ciljeva	250	59	140	103,60	16,88
Ukupno	250				

Legenda:

M – aritmetička sredina

SD – standardna devijacija

Rezultati u tabeli 2 pokazuju mjere deskriptivne statistike na ljestvici životnih ciljeva.

Rezultati na ispitanom uzorku iznose:

aritmetička sredina $M = 103,6$

standardna devijacija $SD = 16,88$ – što nam ukazuje da učenici imaju djelimično izgrađene životne ciljeve, a to je u suprotnosti s postavljenom hipotezom.

Tabela 3. Učestalost rezultata učesnika na ljestvici životnih ciljeva svrstanih prema kriteriju izgrađenosti životnih ciljeva

Kriterij izgrađivanja životnih ciljeva*	Frekvencija	Postotak	Kumulativni postotak
Od 0 do 92	59	23,6	23,6
Od 92 do 112	109	43,6	67,2
Preko 112	82	32,6	100
Ukupno	250	100	

* Prema uputama za Franklovu skalu životnih ciljeva ostvareni rezultati do 92 boda na navedenoj skali ukazuju na stanje egzistencijalne praznine kod osobe, tzv.

“duhovnog vakuuma”; ostvareni rezultati između 92 i 112 bodova govore o djelimično izgrađenim životnim ciljevima, dok rezultati iznad 112 bodova sugeriraju da osoba ima jasno izgrađene životne ciljeve.

Rezultati u tabeli 3. pokazuju da se 59 ispitanika ili 23,6% nalazi u stanju egzistencijalne praznine, 109 ispitanika ili 43,6% imaju djelimično izgrađene ciljeve dok 82 ispitanika ili 32,6% ima jasno izgrađene ciljeve.

Tabela 4. Testiranje značajnosti razlika između broja ispitanika svrstanih u kategoriju na ljestvici životnih ciljeva

Rezultati učesnika na SŽC-u svrstanih prema kriteriju izgrađenosti životnih ciljeva	
Chi-Square(a)	15,03
df	2
Značajnosti	0,001

Legenda:

Chi-Square – služi za ispitivanje razlika kod varijabli čija je vrijednost izračunata u frekvencijama

- df – stupanj slobode

Nakon obrade podataka možemo zaključiti da Chi-kvadrat iznosi 15,03, stupanj slobode (df) iznosi 2, dok razina značajnosti iznosi 0,001. Nakon statističke analize i dobijenih rezultata može se reći da prosječni rezultati na ljestvici životnih ciljeva, na ispitanom uzorku iznosi $M = 103,6$, $SD = 16,88$ – što znači da učenici srednjih škola uzrasta između 16 i 18 godina imaju djelimično izgrađene životne ciljeve, a to je u suprotnosti s postavljenom hipotezom.

Povezanost između rezultata na ljestvici životnih ciljeva sa školskim uspjehom, vladanjem te stručnom spremom roditelja

Tabela 5. *Korelacija između rezultata na ljestvici životnih ciljeva i školskog uspjeha, vladanja i stručne spreme roditelja*

Spearmanov koeficijent korelacije		Ukupni rezultat na skali životnih ciljeva	Stručna sprema roditelja	Školski uspjeh na polugodištu	Vladanje na polugodištu
Ukupni rezultat na skali životnih ciljeva	koeficijent korelacije	1,000	-,003	,208(**)	,097
	Značajnost	.	,958	,001	,128
	N	250	250	250	250
Stručna sprema roditelja	koeficijent korelacije	-,003	1,000	,070	,102
	Značajnost	,958	.	,268	,107
	N	250	250	250	250
Školski uspjeh na polugodištu	koeficijent korelacije	,208(**)	,070	1,000	,385(**)
	Značajnost	,001	,268	.	,000
	N	250	250	250	250
Ocjena iz vladanja na polugodištu	koeficijent korelacije	,097	,102	,385(**)	1,000
	Značajnost	,128	,107	,000	.
	N	250	250	250	250

**Korelacija je značajna na 0,01.

Nalazi analize ispitivanja povezanosti varijabli ovog istraživanja govore o jednom slučaju kod kojeg je zabilježena statistički značajna povezanost. Značajna korelacija utvrđena je između rezultata na ljestvici životnih ciljeva i školskog uspjeha na polugodištu ($r = 0,21$, $p < 0,05$).

Visina koeficijenta dobijene korelacije govori da se radi o blagoj ali statistički značajnoj povezanosti između ovih dviju varijabli. Pozitivnost predznaka korelacije i njena značajnost govore da se sa višim rezultatima na ljestvici životnih ciljeva može očekivati i bolji školski uspjeh.

Diskusija rezultata istraživanja

Rezultati istraživanja odnose se na testiranje postavljene pothipoteze, prema kojoj mladi ljudi na ljestvici životnih ciljeva pokazuju prezentizam, redukcionizam, zatvorenost u “duhovnom vakuumu” opovrgavaju ovakvu pretpostavku. Tako, 23,6% mladih ljudi (uzrasne dobi od 16 do 18 godina) na ispitanom uzorku potvrđuje situiranost u prostoru neosvijestjenosti životnih ciljeva, a 43,6% imaju djelimično izgrađene ciljeve, dok 32,6% ispitanika imaju jasno izgrađene ciljeve. Učešće od 23,6% na ispitanom uzorku statistički je značajno manji broj od drugih dvaju kategorija rezultata koje govore o višim stepenima izgrađenosti životnih ciljeva, tako da ne možemo govoriti o većinskoj prisutnosti “duhovnog vakuuma” kod mladih ($hi - kvadrat = 15,03$, $p < 0,05$). Ipak nije zanemariva činjenica da kod svakog četvrtog mladog čovjeka, u pogledu izgrađenosti životnih ciljeva, dominiraju stanja egzistencijalne praznine, dosade, potištenosti, što nam nagovještava krizu životnih vrijednosti.

Zašto je religioznost važan element u građenju odgovora na pitanje životnog usmjerenja mladih?

Religioznost i religiozni razvoj dio su ukupnog psihološkog okvira. Nisu odvojeni od cjeline osobnog razvoja, tako da je potrebno insistirati na njihovoj usklađenosti sa ukupnim razvojem.

Nije rijetka pojava, upravo među mladim ljudima, egzistencijalne tjeskobe, nezainteresiranost i praznina. Pored naglašavanja psihološkog okvira za stvaranje uvida u sliku o prirodi potrebe za religioznošću kod čovjeka, treba imati u vidu i to da su mladi ljudi ogledalo sredine u kojoj žive. Stvarnost u kojoj žive i karakteristike društveno-kulturološkog ambijenta bitno određuju njihovo životno usmjerenje. Otuda su i savremene studije religioznosti snažno socijalno atribuirane.

Postavlja se pitanje uloge ili prostora odgovornosti u ovakvim procesima i njihovim ishodima?

Vjerski službenici koji su uključeni u proces obrazovanja moraju imati više sluha i strpljenja prema ovoj grupaciji a ne u njima gledati neku nastranu pojavu. Onaj ko traži uporišnu tačku, koja omogućuje dijalog, obuhvaćajući sve mlade i ostvarujući se u govoru istim jezikom, mora započeti od jedne uporišne tačke koja je svima zajednička, a to je svakodnevni život i traženje sreće.

Institucionalni eksponent konfesionalnih strukturiranja sigurno je i školska vjeronauka. Dominacija pojednostavljenih činjenica potiskuje njihovu refleksivnost i u takvom procesu događa se da znanje biva zamijenjeno posjedovanjem informacija. Što se više ima informacija, to se više zna!? Fragmentarno slaganje informacija kao posljedicu ima oblikovanje fragmentarne inteligencije koja nije kadra ponirati u samu bit stvari. Ovakav pristup nije nimalo bezopasan. Iz siromaštva znanja o sebi i životu ne mogu se projektirati slojeviti životni ciljevi. Iz nerefleksivne okrenutosti prema vanjskom i u religioznom slabe unutarne potrebe mladog čovjeka.

U tabeli br. 5 prikazani su rezultati nezavisnih varijabla: spol ispitanika, učenikovo vladanje, školski uspjeh i razina obrazovanosti roditelja. Iz rezultata vidimo da ove varijable nisu pokazale statistički značajnu povezanost s životnim ciljevima mladih, osim u jednom slučaju kod kojega je zabilježena statistički značajna povezanost. Značajna koleracija utvrđena je između rezultata na ljestvici životnih ciljeva i školskog uspjeha na polugodištu ($r = 0,21$, $p < 0,05$). Visina koeficijenta dobijene koleracije govori da se radi o blagoj ali statistički značajnoj povezanosti između ovih varijabli. Ovakvi rezultati otvaraju niz pitanja o prirodi odgoja u porodici, njenoj odgojnoj funkcionalnosti, karakteru razrješenja odnosa porodice i okruženja, značenja primjernog vladanja u školi i sl., što bi moglo inicirati zanimljiva religijsko-pedagoška istraživanja u porodici, školi i zajednici.

Projekt slijedi model strukturalnog pristupa u kojem su relacije ipak fragmentarne zbog čega značajni prostori istraživačkih rezultata ostaju nedovedeni u međusobne interakcije te iz složenosti upravo tih interakcija nisu objašnjavani.

Bronfenbrennerov ekološki model objašnjavački je zanimljiv upravo zbog toga što uvezano i isprepletano posmatra razvoj i relevantni kontekst čime podstiče kompleksnije sagledanje onog što je pojavu generiralo.

Zaključak

Mladost je veoma kompleksno životno razdoblje. Mlada osoba pokušava razriješiti temeljnu krizu: formiranje vlastitog identiteta, ili dati odgovor na pitanje: ko sam ja? te postići samaktualizaciju od čega je neodvojiva religiozna dimenzija. U procesu oblikovanja identiteta

mladima je posebno važno pronaći odgovor na pitanje životnog smisla i životnih ciljeva, jer upravo taj odgovor integrira sva druga.

Strukturalni i kulturalni pluralizam, koji je uveliko obilježio odrastanje mladog čovjeka, bitno utječe na životna i vrijednosna usmjerenja mladih. Nesumnjivo, pluralizam nudi mladoj osobi mogućnost više, što ne pokušavamo opovrgnuti, ali sugeriramo drugačije utemeljenje pluralizma, pri čemu religije ne smiju biti zaobiđene, jer su one uvijek bile izraz univerzalnosti. Tvrdimo da je religijski odgoj osnova trajnijem i harmoničnijem uređenju izrazito pluralnog u čovjeku i oko čovjeka.

Komunitarni aspekt nastajanja potrebe za religioznošću ozbiljno je uzdrman. S jedne strane, mladi ljudi osjećaju nepovjerenje kako u društvo i institucije, tako i u religijske institucije. Institucija ne daje sigurnost, ne ulijeva pouzdanje, jer su ljudi koji je predstavljaju dvojni, radeći za svoj interes. Mladi ljudi očekuju od autoriteta vjere ne apologetsku-teološku misao i djelovanje, već svjedočenje vjere kroza sve što psihofizička čula mogu dohvatiti – produbljenost, vjerodostojnost i skromnu pažnju prema svakoj i najmanjoj činjenici vjere. Mladi s pravom očekuju od vjerskih autoriteta podršku rastu osobe u kojoj je duhovnost poseban aspekt, te kompetenciju da ono što se zna ili samo izgovara prenese u život.

S druge strane, osamljenost u svijetu najsavršenijih komunikacijskih tehnologija, porast sebičnosti i bijeg u narcizam vjerovatno će sve više dovesti u pitanje budući razvoj svijeta u znaku individualizma i plurizma, ali i mogućnost životnog smisla.

Mladim ljudima treba staviti do znanja da je svijet u kojem žive njihov usud ali i strašan izazov. Suočeni s rascjepkanošću postojanja, sa sveprisutnim osjećajem samoće i umnoženim podjelama, mladima treba objasniti osnovne filozofske i idejne postulate sekularistički ustrojenog svijeta koji ima prevladavajući utjecaj na glavna svjetska zbivanja.

Treba ih upoznati s filozofijom globalizacije, nove ideologije političkog liberalizma i ekstremnog kapitalizma, s procesom uspostavljanja novog globalnog kulturnog identiteta koji podrazumijeva specifične standarde, kako u politici, kulturi, ekonomiji, tako i u religiji.

Danas, kada se nalazimo na vrhuncu tehnološkog napretka, sve češće susrećemo mlade koji lutaju u traženju svojih životnih ciljeva, pitajući se ima li život uopće smisla.

Zadaća religijskog odgoja ne ogleda se prvenstveno u 'konstatiranju' dara spasenja i načina na koji se on priopćava čovjeku, već da pomogne mladima u njihovu traženju smisla života, smisla vlastite egzistencije.

Iz dobijenih rezultata (23,6% mladih ljudi na ispitanom uzorku potvrđuje situiranost u prostoru osviještenosti životnih ciljeva; 43,6% imaju djelimično izgrađene ciljeve; 32,6% imaju jasno izgrađene ciljeve) zaključili smo da kod svakog četvrtog mladog čovjeka, u pogledu izgrađenosti životnih ciljeva, dominiraju egzistencijalna praznina, dosada i potištenost, što nagovještava krizu životnih vrijednosti.

Kada su u pitanju nezavisne varijable (spol ispitanika, učenikovo vladanje i razina obrazovanja roditelja), rezultati istraživanja pokazali su da postoji koleracija na ljestvici životnih ciljeva i školskog uspjeha na polugodištu ($r = 0,21$, $p < 0,05$).

Na osnovu dobijenih rezultata možemo zaključiti da religija ima pozitivan utjecaj na životna usmjerenja mladih te da se putem internalizacije religijskih principa može preventivno djelovati na njihovo socijalno isključivanje.

Sama priroda odgojne podrške religioznosti, koja se akumulirala do mladosti, te način na koji se razvija religioznost kod mladog čovjeka, u direktnoj su relaciji s prethodnim razvojnim ishodima. Mišljenja smo da mladim ne treba nuditi konkretne odgovore i recepte za rješenje životnih problema, već treba poticati razvoj sposobnosti kritičkog pristupa, produbljujući čovjekovo mišljenje i pokrećući jedan proces svestranijeg, nestereotipnog rješavanja problema. Podrška religioznosti jeste u usvajanju činjenice da napredak u razvoju moralnosti nije u novoj informaciji već u unutrašnjoj reorganizaciji osobe pod djelovanjem te informacije.

Amra Imamović

The Impact of Religiousness on Aims Identified by Youth as an Element of Prevention of Social Exclusion

Summary

The aim of this paper is to explore the impact of religiousness on life aims of youth. Religiousness and religious development are part of the overall psychological framework of an individual and are not separate from the overall personal development. It is thus necessary to insist that they be harmonised with overall development.

In addition to focusing on the psychological framework in order to examine the impact of religiousness on life aims of the youth, one should bear in mind that the youth are a reflection of the community they live in. The reality of their lives, the features of the societal and cultural ambience they live in, all help determine their choices in life.

Upon summarising research results, a conclusion was drawn that 23.6% of the sample group of young persons confirm that they have unarticulated life aims, 43.6% have partially articulate aims, and 32.6% have clearly articulated aims, which is opposite to the initial hypothesis.

These results allow us to conclude that religion bears a positive impact on life choices of youth, and that internalisation of religious principles may act preventively on their social exclusion.

Key words: youth, religiousness, religious development, social exclusion, societal and cultural ambience.

Literatura

1. Barbarić, M. (1997). "Odgoj za smisao u školskom vjeronauku i katahezi", *Kateheza*, br. 19/3, str. 177–188.
2. Bašić, J., Trbović, N. & Žižak, A. (1993). *Integralna metoda*, Zagreb: Alinea.
3. Bešir, M. (2006). *Muslimanski tinejdžeri*, Sarajevo: Libris.
4. Bronfenbrenner, U. (1997). *Ekologija ljudskog razvoja*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
5. Cifrić, I. (1994). *Napredak i opstanak – moderno mišljenje u postmodernom kontekstu*.
6. Ćorić, Š. Š. (1994). *Psihologija religioznosti*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Dogan, N. (2003). *U potrazi za Bogom. Kršćanin u postmodernom vremenu*, Đakovo: Teologija u Đakovu.

8. Ebu Gudde, A. (2003). *Poslanik kao učitelj i njegovi metodi u poučavanju*, Sarajevo: El-Kelimeh.
9. Fazlu, R. (1983). *Duh islama*, Beograd.
10. Filipović, A. T. (2007). "Vjerski odgoj i komunitarno-socijalni odgoj", *Kateheza*, br. 29/2 (115–125), Zagreb: Katehetski salezijanski centar.
11. Frankl, V. (1987). *Nečujni vapaj za smislom*, Zagreb: Naprijed.
12. Frankl, V. (1997). "Ostvarivanje smisla života kroz temeljne vrednote", *Kateheza*, br. 19/4, str. 261–272.
13. Fuček, I. (1995). "Zahtjev života po vjeri", *Kateheza*, br. 17/1, str. 46–54.
14. Fulgosi, A. (1987). *Psihologija ličnosti*, Zagreb: Školska knjiga.
15. Gavran, I. (1994). "Vjerski odgoj djece i predadolescenata u crkvenoj zajednici u sadašnjim prilikama", *Kateheza*, br. 16, str. 84–93.
16. Gudjons, H. (1993). *Pedagogija temeljna znanja*, Zagreb: Educa.
17. Hafizović, R. (1996). *O načelima islamske vjere*, Zenica: Bosanska knjiga.
18. Hafizović, R. (1999). *Temeljni tokovi sufizma*, Sarajevo: Bemust.
19. Hafizović, R. (2002). *Musliman u dijalogu s drugim i sa sobom – svetopovijesne i hijeropovijesne paradigme*, Sarajevo: El-Kalem.
20. Hafizović, R. (2005). *Ljudsko lice u ogledalu sufijske literature*, Sarajevo: Ibn Sina.
21. Jasin, M. (2003). *Priroda čovjeka u islamu*, Sarajevo: Libris.
22. Jukić, J. (1997). *Lica i maske svetog*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.